

Z čisto vzťahových adjektív sa v komunikácii uplatňujú najmä desubstantívne adjektíva a adjektívizované prídavia. Najfrekvencovanejšiu významovú konkretizáciu v komunikácii detí predstavuje **účelový význam** vzťahových adjektív (*rodinný byt, sviatočná košeľa, slávnostný večierok, skokanský mostík, slnečné okuliare, skladacie lietadlo, hracia kocka, vyhlídková veža, liečivá bylina*). Súhlasíme s M. Nábělkovou (1993, s. 155), že účelový význam sa navrhuje aj na význam priestorového určenia (*svadobný stôl, mestský policajt, domáce úlohy, svetový jazyk, vodné zviera*), časového určenia (*nočná múra, dnešný program*), na objektový význam (*detské oddelenie, módna prehliadka, zázračný mlynček*), na význam príslušnosti (*potápačské okuliare, bačovskí psi, čarodejnícke triky, žiacka knižka, vojenské auto, kávová lyžička*), na dejový význam (*odrazový mostík, súťažná hra, písomná práca*).

Okrem adjektív s účelovým významom (primárnym aj navrstveným) sú v detských komunikátoch adjektíva s významom zloženia, najčastejšie s významom materiálového zloženia (*perníková chalúpka, kokosový domček, tekvicové strašidlo, čokoládové vajíčko, plechový plot, zlatá koruna, papierový transformér, kožená bunda, kivová malinovka*). Adjektíva pomenávajúce časti súboru sú výnimočné (*meteorický dážď*).

Ostatné typy významových konkretizácií vzťahových adjektív sú v detskej lexike viac prvkami idiolektu než charakteristickým znakom aktívnej lexiky skúmaného vekového obdobia. Ide o adjektíva s významom spôsobu (*dialkové ovládanie, elektrická mikrovlnka, mikrovlnná práčka*), pôvodu (*nemecké auto, taliansky seriál, slovenské rozprávky, olympijská medaila*), miery (*metrový sneh, polročná lienka*), časti a súčasti (*kolieskové korčule, farebná plachtička, poschodový autobus, makový koláč*).

Vôbec sme nezaznamenali adjektíva s významom širokého vzťahu, s významom subjektu, totožnosti a zreteľa.

Absenciu adjektív s významom širokého vzťahu a s významom subjektu vysvetľujeme nedostatkom abstrákt v detskej lexike. Adjektíva s významom širokého vzťahu (*rómska otázka*) sa aktualizujú v spojení s abstraktami typu otázka, vec, záležitosť, problém, adjektíva s významom subjektu (*autorský zásah*) vyžadujú spojenie so substantívnym vyjadrením deja. Namiesto vzťahových adjektív s významom subjektu v detských komunikátoch pozorujeme výlučne spojenie subjektu a predikátu (*princazná plače, ale nie princeznin plač, psi brešú, ale nie psi brechot, mamka odišla, ale nie mamkin odchod*). Adjektíva s významom totožnosti vyžadujú v pomenovaní uplatniť rodovo-druhové vzťahy (*morušový strom*). Rozlišovanie rodových a druhových pomenovaní nie je v mladšom školskom veku ukončené a zároveň spontánny ústny prejav nie je typickým miestom výskytu adjektív tohto typu.

Chceme zdôrazniť zrejmu súvislosť medzi našimi výsledkami sémantickej analýzy adjektív a výsledkami psychologického výskumu detských definícií. Ako uvádza V. Příhoda (1963, s. 303) v prvom štádiu prevládajú účelové

definície (čo predmet robí, načo slúži), v druhom opisné definície, zahŕňajúce najmä tvar, veľkosť, farbu predmetu, jeho materiál a časti, z ktorých sa skladá. V predchádzajúcej časti sme ukázali, že tieto charakteristiky predmetov sú bohato zastúpené i v adjektívnej lexike detí mladšieho školského veku.

Všimnime si napokon prechodné skupiny medzi akostnými a vzťahovými adjektívami.

Prechodnou skupinou sú také adjektíva, ktoré svojou slovtvornou formou odkazujú na základové slovo, a teda pozorujeme u nich prvok vzťahu, ale zároveň sa vlastnosť vyplývajúca z tohto vzťahu môže chápať subjektívne v nerovnakej miere. V zhode s J. Furdíkom (1988, s. 87) ich hodnotíme ako **akostno-vzťahové adjektíva**. Významová konkretizácia adjektív tohto typu je v detských prejavoch pomerne homogénna. Desubstantívne adjektíva majú slovtvorný význam „obsahujúci (majúci) v rozličnej miere to, čo je vyjadrené základovým substantívom“: *vtipná rozprávka, žartovný film, hladný, smädný vlk, nešťastný macko, bezpečné miesto, erotický film, jedovatý nápoj, šťavnatý plod*, príp. iné významové odtienky: *slávny maliar* – zahŕňaný značnou slávou, *smiešny obrázok* – vyvolávajúci viac či menej smiechu, *unavený* – pociťujúci istý stupeň únavy. Deverbatívne akostno-vzťahové adjektíva sú v prejavoch detí výnimočné a obmedzené na adjektíva v-ového typu (*voňavý koláčik, bojové korytnačky, spoľahlivé auto, štiplavá paprika*).

Prechodnou skupinou sú i vzťahové adjektíva so sekundárnym akostným významom – **vzťahovo-akostné adjektíva**. Komunikačné využitie týchto adjektív vyžaduje aktivizáciu asociácií i obraznosti. Preto neprekvapuje, že vzťahovo-akostné adjektíva sú v detskom spontánnom dialógu ojedinelé. V zaregistrovaných adjektívach sa významový posun už neuvedomuje a vnímame ich ako petrifikovanú súčasť lexikálneho systému (napr. v spojeniach *ľadová voda* – studená, *strieborné jazero* – lesklé je významový posun založený na porovnávaní, v spojení *strašný neporiadok* na príznaku intenzity).

O nadobúdaní sekundárneho akostného významu uvažujeme v zhode s M. Nábělkovou (1993, s. 119) aj v prípade adjektív s významom príslušnosti utvorených od názvov osôb (typ *čarodejnícke triky* – *triky čarodejníka*, ale skôr charakteristické pre čarodejníkov; *bačovskí psi* – *psi*, akých mávajú bačovia, typickí pre bačov; *potápačské okuliare* – okuliare charakteristické pre potápačov). V zhode s očakávaním v komunikátoch detí pozorujeme prvý stupeň prechodu primárne vzťahových adjektív k akostným (adjektíva charakteristickej vlastnosti). Tento prechod nie je založený na prenášaní významu a vyžaduje menšie formulačné i percepčné úsilie ako použitie adjektív s významom podobnosti. Na záver uvádzame, že výsledky sémantickej klasifikácie adjektív využijeme v zostavovaní komunikačných cvičení. Jazykový materiál týchto cvičení zámerne vyberáme z tých sémantických skupín, ktoré sú v komunikácii detí málo frekvencované, sú zastúpené len najvšeobecnejšími reprezentantmi danej triedy (slovami so širokým rozsahom a chudobným obsahom) alebo úplne ab-